

Monitor Brede Welvaart Caribisch Nederland

Resultaten van een eerste analyse

SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Inleiding

Sinds 2018 verschijnt jaarlijks in mei de Monitor Brede Welvaart (MBW) voor Europees Nederland. In de MBW beschrijft het CBS hoe de welvaart in brede zin zich in Nederland ontwikkelt. Naast de economische gaat het daarbij om de ecologische en sociaalmaatschappelijke aspecten van welvaart. In 2019 werd besloten de rapportage over de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties te integreren in de MBW. Zo worden sinds dat jaar de meest recente ontwikkelingen van en de positie van Nederland in de Europese Unie met betrekking tot deze 17 duurzame ontwikkelingsdoelen opgenomen in de MBW. De vaste Commissie Koninkrijksrelaties heeft het CBS verzocht een rapportage over de SDG's voor Caribisch Nederland op te stellen, uitgaande van hoofdstuk 4 van de Monitor Brede Welvaart & de Sustainable Development Goals (MBW&SDG's).

Het SDG-hoofdstuk van de MBW&SDG's (hoofdstuk 4) bevat in totaal 267 indicatoren, de zogenaamde SDG^{plus}indicatoren. Dit zijn 'officiële' SDG-indicatoren, zoals vastgesteld door de Inter-Agency and Expert Group on the Sustainable Development Goal Indicators (IAEG-SDGs), aangevuld met indicatoren die relevant zijn voor de specifieke Europees Nederlandse situatie.

Aan de hand van deze indicatoren beschrijft het hoofdstuk 23 beleidsthema's. Omdat niet alle officiële SDG-indicatoren voor Nederland beschikbaar zijn, en om een verbinding te leggen met brede welvaart, worden de SDG-indicatoren aangevuld met indicatoren uit het raamwerk van de Conference of European Statisticians (CES) Recommendations on Measuring Sustainable Development. Het CES-meetsysteem is een internationale standaard voor het meten van brede welvaart en duurzaamheid. Met duurzaamheid wordt hier bedoeld dat de brede welvaart hier en nu niet ten koste gaat van die van latere generaties of die in andere delen van de wereld. Door het combineren van de SDG- en de CES-indicatoren ontstaat er de zogenaamde SDG^{plus}-dataset.

Bij het onderzoek naar de situatie in Caribisch Nederland (CN) werd sterk gehecht aan een duidelijke koppeling met de SDG-monitoring die in het kader van de laatste MBW&SDG's voor Europees Nederland heeft plaatsgevonden. Dit uitgangspunt heeft geleid tot het volgende voorstel:

- Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn 'gescoord' op dezelfde indicatorenlijst die voor de Nederlandse MBW/SDG-monitoring is gebruikt. Per SDG^{plus}-indicator is aangegeven in welke van de drie categorieën deze valt:
  1. De indicator kan geproduceerd worden, d.w.z. de benodigde data zijn bij CBS CN beschikbaar, de indicator wordt reeds gepubliceerd, of er is een vergelijkbare indicator met een afwijkende definitie;
  2. De indicator kan met aanvullende middelen redelijk waarschijnlijk relatief eenvoudig geproduceerd worden;
  3. Ontwikkelagenda: er moeten nog significante stappen worden gezet om de indicator te kunnen construeren.
- De statistiekbureaus van Aruba, Curaçao en Sint Maarten worden in het kader van de DCSS samenwerking gevraagd de SDG^{plus}-indicatorenlijst voor hun land in te vullen. Per indicator wordt gevraagd aan te geven of deze beschikbaar is bij het statistiekbureau.

In de eerste fase van het project is gekeken naar de hele lijst met indicatoren en is per indicator bepaald in welke van de bovenstaande categorieën hij valt. Na deze eerste analyse kunnen we direct iets zeggen over het percentage beschikbare SDG^{plus}-indicatoren.

In de tweede fase zijn de beschikbare indicatoren overzichtelijk samengevoegd en voor de meest recente jaren naast elkaar gezet.

In fase 3 zullen we een analyse maken van de niet-beschikbare indicatoren gericht op de aandachtsgebieden van de commissie, te weten: (1) CO₂-reductie, (2) carbon footprint, (3) waste management op macro-, meso- en microniveau en (4) bewustwording; en voorts het beëindigen

van armoede, met als onderliggende aandachtspunten: (1) het bijeenbrengen van data en (2) het onderling afstemmen van indicatoren, regio specifieke indicatoren en ten slotte (gender) equality. Fase 3 is echter geen onderdeel van deze rapportage.

Het doorlopen van de fases heeft ons inzicht gegeven in de beschikbaarheid van de 267 SDG^{plus} indicatoren voor CN.

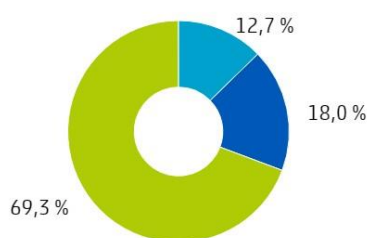
Het rapport is als volgt ingedeeld: per SDG-beleidsthema wordt eerst een korte beschrijving gegeven en vervolgens een samenvatting van de beschikbaarheid van de betreffende indicatoren. Daarna volgen de specifieke resultaten. In bijlage 1 wordt de beschikbaarheid van de indicatoren in grafieken weergegeven.

Samenvatting

Dit rapport gaat vooralsnog alleen over de indicatoren voor Caribisch Nederland (CN) als geheel. Over het algemeen zijn dezelfde indicatoren beschikbaar voor de drie CN-eilanden, maar worden zij niet altijd voor alle drie eilanden gepubliceerd omdat door de kleine omvang privacy of betrouwbaarheid in het geding kunnen komen.

We hebben de beschikbaarheid van de indicatoren bekeken en ingedeeld in drie categorieën:
(1) beschikbaar (incl. beschikbaar met afwijkende definitie),
(2) niet beschikbaar, maar mogelijk wel te maken met data van het CBS of een andere instantie,
(3) niet beschikbaar en doorgaans geen data beschikbaar om het te maken (de zogenaamde ontwikkelagenda) of niet van toepassing voor CN.

Percentage beschikbare indicatoren

- Publiceren indicatoren
- Indicatoren zijn met relatief kleine inspanning te publiceren
- Indicatoren zijn niet of met veel inspanning te publiceren

Het overzicht van de beschikbaarheid van de SDG^{plus}-indicatoren toont dat een klein aantal indicatoren beschikbaar is: 34 van de in totaal 267 indicatoren. Van de 34 beschikbare indicatoren wijken de definities van acht gedeeltelijk af van de formele definities. Voor negen thema's zijn er momenteel nog helemaal geen indicatoren beschikbaar bij het CBS. Dit zijn de volgende beleidsthema's:

Beleidsthema's	Totaal aantal Indicatoren
SDG 2 Geen honger	13
SDG 6 Schoon water en sanitair	7
SDG 7 Betaalbare en duurzame energie	10
SDG 9.1 Industrie, innovatie en infrastructuur: mobiliteit	15
SDG 9.2 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid	12
SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie	13
SDG 13 Klimaatactie	8
SDG 15 Leven op het land	11

SDG 16.2 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituties	9
SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken	4

102

Voor geen enkel beleidsthema zijn alle indicatoren beschikbaar. Van de beleidsthema's waarvoor indicatoren beschikbaar zijn, publiceren we maximaal 44 procent van de indicatoren.

Beleidsthema's	Totaal aantal indicatoren/ (beschikbaar)
SDG 1 Geen armoede	9/(4)
SDG 3 Goede gezondheid en welzijn	15/(6)
SDG 4 Kwaliteitsonderwijs	14/(2)
SDG 5 Gendergelijkheid	13/(5)
SDG 8.1 Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren	14/(1)
SDG 8.2 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd	15/(2)
SDG 9.3 Industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie	14/(2)
SDG 10.1 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid	14/(2)
SDG 10.2 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid	14/(2)
SDG 11.1 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen	14/(1)
SDG 11.2 Duurzame steden en gemeenschappen: leefomgeving	10/(4)
SDG 14 Leven in het water	4/(1)
SDG 16.1 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede	15/(2)
	165/(34)

Acht indicatoren wijken wat definitie betreft af van de formele definitie van de indicator.

Een aantal indicatoren is niet relevant voor CN. Bijvoorbeeld “% van kinderen tussen 4 jaar en de leerplichtige leeftijd dat in voorschoolse educatie participeert”: in CN is de leerplicht in tegenstelling tot in Europees Nederland vanaf 4 jaar. Een ander voorbeeld is “Totale spoorlengte in kilometer gedeeld door het totale landoppervlakte in km²”: CN kent geen spoorwegen. Deze indicatoren hebben we ingedeeld in de categorie “niet beschikbaar”.

Iets minder dan 50 indicatoren lijken met extra inspanning, bijvoorbeeld door middel van het opvragen van data bij andere organisaties, te produceren. Voorbeelden hiervan zijn “Investerings in grond-, weg- en waterbouw”, waarvoor data via de jaarverslagen van de Openbare Lichamen (OL) dan wel bij de afdeling Financiën van de OL's beschikbaar lijken te zijn; en “Percentage leerlingen dat streefniveau rekenen heeft behaald in groep 8”, dat via de scholen dan wel via OCW CG of de onderwijsinspectie beschikbaar zou moeten zijn.

Voor 185 indicatoren – bijna 70 procent – zijn de data niet beschikbaar of moeilijk te verwerven. Dat wil niet zeggen dat deze indicatoren niet geconstrueerd kunnen worden, maar wel dat het een aanzienlijke klus zal zijn dit te realiseren. Voorbeelden hiervan zijn: “Dodend in het verkeer”. (er is nog geen doodsoorzakenstatistiek voor CN, maar de doodsoorzaken worden wel door een arts vastgesteld. Deze zouden verzameld en geanalyseerd moeten worden) en “Tevredenheid reistijd woon-werkverkeer”, dat de uitkomst is van een enquête die niet in CN afgenomen wordt.

Resultaten

In dit hoofdstuk worden de 23 beleidsthema's achter elkaar besproken. Elk beleidsthema wordt besproken in algemene zin en in relatie met CN, en afgesloten met een korte analyse van de beschikbaarheid van de betreffende indicatoren.

SDG 1 Geen armoede

SDG 1 beoogt de afname van armoede in al haar vormen. De materiële welvaart van personen wordt in belangrijke mate bepaald door het (gestandaardiseerd) besteedbaar inkomen van het huishouden waar ze deel van uitmaken. Hiermee kunnen huishoudens consumeren, investeren, sparen of beleggen. Bij een laag (gestandaardiseerd) besteedbaar inkomen heeft men kans op armoede. Als daarnaast het huishouden kampt met ernstige financiële problemen of gekenmerkt wordt door een lage economische activiteit loopt de persoon tevens risico op sociale uitsluiting. Verder is de hoogte van het besteedbaar inkomen van invloed op de bestaanszekerheid.

De armoedeproblematiek op CN is van een andere orde dan die in Europees Nederland en in de allerarmste landen, maar ook hier lopen mensen risico op (relatieve) armoede.

Van de negen indicatoren die onder dit thema vallen, publiceren we er op dit moment één volgens dezelfde definitie als voor Europees Nederland. Drie andere indicatoren zijn ook beschikbaar, maar met een iets andere definitie. De indicatoren voor het mediane en gemiddelde inkomen defleren we niet naar prijzen van 2015. De overige vijf indicatoren zijn voor CN te produceren op basis van data die beschikbaar zijn bij het CBS, maar omdat ze niet onder het huidige Statistische Programma Caribisch Nederland vallen, worden ze niet gepubliceerd.

SDG 2 Geen honger

SDG 2 betreft een einde aan honger. Binnen dit onderwerp wordt het accent gelegd op de voedselproductie en in het bijzonder duurzame voedselproductie en de impact van de voedselproductie op de kwaliteit van de leefomgeving en het dierenwelzijn.

In CN wordt er nauwelijks voedsel geproduceerd. Hoewel er steeds meer initiatieven zijn voor lokale productie, eet en drinkt de bevolking voornamelijk producten die ingevoerd worden uit Europees Nederland en de Verenigde Staten.

De 13 indicatoren die onder dit onderwerp vallen, zijn niet beschikbaar voor CN.

SDG 3 Goede gezondheid en welzijn

SDG 3 streeft naar een goede gezondheid voor mensen van alle leeftijden. De Verenigde Naties wil voortijdige sterfte veroorzaakt door overdraagbare en niet-overdraagbare ziektes of mentale problemen voorkomen.

Deze wereldwijde doelstellingen komen in CN onder andere terug in het Caribisch Sport- en Preventieakkoord 2019-2022. Hierin worden roken, overgewicht en problematisch alcoholgebruik uitgelicht, leefstijlelementen die op dit moment de belangrijkste oorzaken van

ziektelast en vroegtijdige sterfte zijn. Het akkoord streeft er onder meer naar dat CN in 2040 een rookvrije generatie kent en het aandeel volwassenen met overgewicht is gedaald. Voor elk eiland zijn aparte doelen opgesteld.

Van de 15 indicatoren die voor dit onderwerp in de MBW&SDG's staan, zijn er vier beschikbaar voor CN. Twee andere zijn beschikbaar maar met een iets andere definitie. Voor weer twee andere hebben we data, maar wordt de indicator niet gepubliceerd. Voor de overige zeven indicatoren zijn geen data beschikbaar.

SDG 4 Kwaliteitsonderwijs

SDG 4 betreft goed onderwijs voor iedereen. Onderwijs gaat dwars door alle levensfasen heen, van voorschoolse educatie tot 'een leven lang leren'. Vaardigheden van leerlingen en de bevolking kunnen worden gerelateerd aan de kwaliteit van het onderwijs. Ook voorziet onderwijs de huidige en toekomstige werkenden van vaardigheden die nodig zijn om te werken in een kennisintensieve omgeving.

Sinds 10-10-2010 is er veel geïnvesteerd in het onderwijs in CN, zowel wat betreft de kwaliteit van de lessen als de randvoorwaarden (gebouwen enz.).

Van de 14 indicatoren onder deze SDG publiceren we er al drie, waarvan één met een andere definitie. Voor zes andere indicatoren lijken data beschikbaar te zijn bij andere partijen om ze te produceren. De vijf overige indicatoren zijn waarschijnlijk niet eenvoudig te produceren, maar deze lijken voor CN ook minder relevant.

SDG 5 Gendergelijkheid

SDG 5 heeft betrekking op gelijke behandeling van mannen en vrouwen en op hun gelijkwaardige positie in de samenleving. Deze worden onder meer afgemeten aan het verschil in loon, aan arbeidsdeelname en aan de positie van vrouwen in bedrijfsleven en bestuur. Ook het terugdringen van tegen vrouwen gericht geweld vormt een specifieke SDG-doelstelling. Hoewel laatstgenoemde onderwerp zeker een rol speelt in CN, blijkt het heel moeilijk om daar informatie over te verzamelen.

Van de 13 indicatoren die onder dit onderwerp vallen, publiceren we er drie. Dit zijn indicatoren waarvoor het CBS de data verzamelt in het kader van het Arbeidskrachtenonderzoek Caribisch Nederland (AKO CN). Twee andere arbeidsmarktindicatoren zijn ook beschikbaar, maar met een iets afwijkende definitie. Het CBS verzamelt en publiceert al sinds 2010 cijfers over de arbeidsmarkt in CN. Van de acht overige indicatoren kunnen drie eventueel gemaakt worden; voor de resterende vijf lijkt dat zonder aanvullend onderzoek niet mogelijk.

SDG 6 Schoon water en sanitair

SDG 6 streeft ernaar dat iedereen toegang heeft tot schoon water en goede sanitaire voorzieningen.

Iedereen op de eilanden heeft toegang tot schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen. Op Bonaire is een aantal huizen aangesloten op het riool, maar de meeste woningen in CN maken

gebruik van septic tanks voor hun afvalwater. Het riool op Bonaire is aangelegd om onder andere het rif te beschermen tegen verontreinigd grondwater. Op de andere twee eilanden is geen riool aanwezig.

Geen van de zeven indicatoren die deze SDG beschrijven is beschikbaar voor CN. Twee indicatoren zijn mogelijk wel te maken, de overige vijf zijn alleen te produceren met meer onderzoek dan wel dataverzameling.

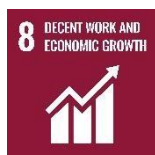

SDG 7 Betaalbare en duurzame energie

Volgens deze SDG zou iedereen ter wereld gebruik moeten kunnen maken van betaalbare, schone en duurzame energiebronnen.

De betaalbaarheid van energie in CN is sinds een aantal jaren een *hot topic*: energie is relatief duur op de eilanden. Hernieuwbare energie wordt op alle drie eilanden opgewekt: op Saba en Sint Eustatius zijn grote zonnepaneelparken gebouwd en op Bonaire zijn windmolens neergezet om in een gedeelte van de benodigde energie te voorzien. Het opwekken van hernieuwbare energie door huishoudens wordt in CN (nog) niet op grote schaal gedaan.

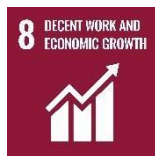
Ondanks dat geen van de tien indicatoren beschikbaar is, lijken zes ervan wel te produceren met een extra inspanning. De andere vier zijn echter moeilijk of niet te maken.

SDG 8 Waardig werk en economische groei: economie en productiefactoren

Hoewel brede welvaart veel meer omvat dan het bruto binnenlands product (bbp), vormt een hoog bbp een belangrijke factor. Voor de productie van goederen en diensten is input nodig van de productiefactoren kapitaal, arbeid en grondstoffen. Een belangrijke vraag is of deze duurzaam en productief worden ingezet. Een tweede vraag is hoe de winsten en inkomens verdeeld worden tussen burgers en bedrijven. Al deze factoren bepalen tezamen of de economische groei efficiënt en duurzaam is.

Van de 14 indicatoren publiceren we er op dit moment slechts één: het bruto binnenlands product per capita. De overige indicatoren zijn op dit moment niet te realiseren zonder veel extra werk. Indicatoren zoals het producenten- en consumentenvertrouwen van 25 duizend inwoners van CN vallen niet onder het Statistisch Programma Caribisch Nederland.

SDG 8 Waardig werk en economische groei: arbeid en vrije tijd

Werk is belangrijk voor het genereren van inkomen, deelname aan de samenleving en de eigenwaarde van mensen. Voor veel mensen is het van belang of ze aan werk kunnen komen en blijven, en voldoende kunnen verdienen (SDG 8.5). Daarnaast willen ze kunnen werken onder goede arbeidsomstandigheden, met relevante en interessante werkzaamheden en in een goede balans met hun privéleven (SDG 8.8). Vrije tijd geeft zin aan het leven door ontspanning, sociale contacten en persoonlijke ontwikkeling.

Onder dit thema vallen 15 indicatoren waarvan er op dit moment twee voor CN zijn te maken. De overige indicatoren zijn alleen met aanvullende dataverzameling en onderzoek te produceren.

SDG 9 Industrie, innovatie en infrastructuur: infrastructuur en mobiliteit

SDG 9 betreft de beleidsterreinen bedrijven, innovatie en infrastructuur. Infrastructuur stelt mensen in staat om mobiel te zijn: te werken, contacten te onderhouden en vrije tijd in te vullen. Een groot deel van de persoonsmobiliteit betreft woon-werkverkeer. Mobiliteit heeft ook nadelige effecten voor de samenleving, onder andere tijdverlies, de onveiligheid in het verkeer en de druk op het milieu.

Met name woon-werkverkeer is in CN van een andere orde dan in Europees Nederland: de afstanden van huis tot het werk zijn veel kleiner.

Over dit thema hebben we geen gegevens. Een aantal indicatoren is wel relevant en van toepassing op CN. Zo kan de indicator over de investeringen in de grond-, weg- en waterbouw inzicht geven in infrastructurele investeringen of het gebrek daaraan. De indicatoren over openbaar vervoer (OV) zijn uiteraard niet van toepassing aangezien er in CN geen openbaar vervoer is.

SDG 9 Industrie, innovatie en infrastructuur: duurzame bedrijvigheid

Onder dit thema vallen de beleidsterreinen versterking en verduurzaming van de industrie, en de toegang van kleine bedrijven tot hoogwaardige markten en tot financiering.

Deze onderwerpen lijken voor CN minder relevant. Er is bijna geen industrie in CN en bovendien behoren vrijwel alle bedrijven tot het midden- en kleinbedrijf (mkb). Alle indicatoren van dit thema lijken dan ook niet van toepassing te zijn op de kleine eilanden die Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn.

Van de twaalf indicatoren van dit thema is er geen één beschikbaar voor Caribisch Nederland.

SDG 9 Industrie, innovatie en infrastructuur: kennis en innovatie

Kennis is essentieel voor het verhogen van economische prestaties en het vinden van oplossingen voor grote maatschappelijke problemen. Daarnaast heeft kennis sociaal-culturele en intrinsieke waarde. Van belang in dit verband is het investeren in kennis (door publieke en private partijen), het uitbreiden van ICT en andere technologie en het verbeteren van de (kennis)kapitaalvoorraad. Toegang tot het internet is in de coronatijd van nog groter belang voor de toegang tot kennis.

De meeste aspecten van dit thema zijn minder relevant voor de welvaart op de eilanden. De kwaliteit en snelheid van internet in CN verschilt enorm per eiland en per internet provider.

Van de 14 indicatoren die onder dit thema vallen zijn er voor CN twee beschikbaar, namelijk de beschikbaarheid van breedband internet en toegang tot internet. De overige twaalf indicatoren zijn voor de kleine eilanden van CN niet relevant of verwaarloosbaar. Bedrijven op de eilanden zijn in vergelijking met Europees Nederlandse bedrijven klein en voornamelijk gericht op praktische zaken die op de eilanden spelen, en niet of nauwelijks op innovatie. Uitgaven aan research en development (R&D) zijn er dan ook bijna niet in CN.

SDG 10 Ongelijkheid verminderen: sociale samenhang en ongelijkheid

SDG 10 betreft het verminderen van ongelijkheid binnen en tussen landen. Dit thema behandelt een belangrijk immaterieel aspect van ongelijkheid binnen landen, te weten de sociale samenhang. Sociale samenhang is onontbeerlijk voor het goed functioneren van een samenleving. De sociale infrastructuur, zoals familieverbanden, burens, vrienden, verenigingen en hulp en ondersteuning vormt hiervan de basis.

Sociale samenhang is nog belangrijker voor de gemeenschap op de kleine eilanden. In vergelijking met Europees Nederland zijn historisch gezien vooral de familieverbanden op de eilanden heel belangrijk.

Sinds 2011 worden de twee meest gebruikte maten van inkomensongelijkheid – de Ginicoëfficiënt en de 80/20-ratio – voor alle drie eilanden gepubliceerd. Een indicator over relatieve armoede publiceren we niet, maar met aanvullend onderzoek en een maat voor armoede (een armoedegrens is niet vastgesteld voor CN) zou het CBS de relatieve armoede vast kunnen stellen. De overige elf indicatoren van dit thema zijn niet beschikbaar. Een aantal van deze indicatoren komen uit enquêtes die in Europees Nederland onder de bevolking worden afgenomen.

SDG 10 Ongelijkheid verminderen: financiële houdbaarheid

Dit deel van SDG 10 behandelt de financiële houdbaarheid van de welvaart en de financiële situatie van huishoudens. Schuld en vermogen worden opgebouwd, zowel collectief als individueel. De financiële verplichtingen van overheid en huishoudens hebben effect op de brede welvaart van de volgende generaties. Financiële systemen kunnen kwetsbaar blijken als ze worden geconfronteerd met vergrijzing of economische crises (zoals de huidige coronacrisis).

Er vallen veertien indicatoren onder dit thema, waarvan we er nu twee kunnen opleveren. Zeven andere indicatoren zouden met enig extra werk misschien ook geproduceerd kunnen worden. Deze zeven lijken ook relevant voor CN omdat ze ontwikkelingen weergeven van het aantal pensioengerechtigden, de gemiddelde hypotheekschuld per huishouden en de gemiddelde schuld per huishouden. Dit is belangrijke informatie voor beleidsmakers. De overige vijf indicatoren lijken niet eenvoudig te produceren of zijn niet relevant voor CN.

Een alternatieve indicator voor de relatieve armoede indicator zou een indicator gebaseerd op het ijkpunt sociaal minimum. Dit publiceren we reeds echter door de definitie zoals deze er nu ligt geeft dit een onvolledig beeld. Deze indicator hebben we toegevoegd in de bijlage onder SDG 10.

SDG 11 Duurzame steden en gemeenschappen: wonen

SDG 11 betreft duurzame steden en gemeenschappen, en wonen is hiervan een belangrijk aspect: een groot deel van het leven speelt zich immers af in de woning. Het hebben van kwalitatief goede, passende, veilige en betaalbare woonruimte verhoogt de brede welvaart. Beweging op de woningmarkt is belangrijk voor starters en doorstromers. Daarnaast is er de beleving van het woongenot en de woonlasten; de perceptie hiervan heeft ook een duidelijk effect op brede welvaart.

Door de kleinschaligheid van de eilanden is de woningmarkt in CN niet te vergelijken met de die in Europees Nederland, zelfs niet met een gemeente van vergelijkbare grootte. Dit heeft ook te maken met het type woning en de andere manier van wonen en leven in CN in vergelijking met Europees Nederland.

Dit thema bevat 14 indicatoren waarvan we er één publiceren op basis van de vierjaarlijkse OMNIBUS-enquête. De overige indicatoren lijken moeilijk te produceren. Van drie indicatoren lijkt het een kwestie van het toevoegen van een vraag aan een enquête, maar ook dit is geen sinecure.

SDG 11 Duurzame steden en gemeenschappen:

leefomgeving

SDG 11 betreft ook de leefomgeving. Hoeveel ruimte hebben mensen? Voelen zij zich veilig? Hoe schoon is de lucht die ze inademen? Is er ruimte voor alle maatschappelijke functies? De focus ligt hierbij op de omgevingsfactoren: ruimte per persoon, afvalverwerking en overheidsuitgaven voor het milieu en slachtoffers van misdaad.

Uiteraard zijn al deze facetten ook belangrijk op de eilanden van CN.

Van de tien indicatoren die onder dit thema vallen, worden er nu vier voor CN gepubliceerd. De indicator over het ingezamelde afval zou met wat extra dataverzameling ook gemaakt kunnen worden. De overige vijf indicatoren zijn niet zonder grote inspanning te produceren.

SDG 12 Verantwoorde consumptie en productie

SDG 12 heeft betrekking op duurzame productie en consumptie. Ook het hergebruik van afval en het verantwoord verwerken van gevaarlijke stoffen dragen bij aan deze doelstelling. Dit thema focust op de transitie naar een circulaire economie. De hoeveelheid geproduceerd afval wordt hierbij zoveel mogelijk verminderd en hergebruikt en bedrijven en consumenten worden aangemoedigd om bewuste keuzes te maken.

Geen van de 13 indicatoren die onder dit thema vallen wordt geproduceerd voor CN. Met extra inspanning en medewerking van de afvalverwerkers op de eilanden moet het mogelijk zijn om drie van deze indicatoren te produceren.

SDG 13 Klimaatactie

SDG 13 is gericht op de aanpak van door mensen veroorzaakte klimaatverandering. In 2015 is het Parijsakkoord tot stand gekomen dat beoogt klimaatverandering en de nadelige effecten daarvan te verminderen. Deze effecten vormen een potentiële bedreiging voor mens en natuur.

Voor dit thema zijn geen van de acht indicatoren beschikbaar. In CN worden uitstootgegevens nog niet verzameld en gepubliceerd, maar het onderwerp is uiteraard wel relevant in verband met het terugdringen van schadelijke emissies.

SDG 14 Leven in het water

SDG 14 betreft de bescherming van zeeën en oceanen. Zeewater bedekt ongeveer drie kwart van de planeet en vormt het grootste ecosysteem ter wereld. De toenemende negatieve effecten van klimaatverandering, overbevissing en vervuiling vormen een bedreiging voor zowel de intrinsieke waarde van het ecosysteem zelf, als voor het nut en plezier dat mensen eraan ontleen.

Het Caribisch Nederlandse mariene areaal omvat een deel van de wateren om Bonaire, Saba en Sint Eustatius zoals de Sababank. De Sababank omvat het grootste gebied koraalriffen in Caribisch Nederland en strekt zich uit over een lengte van zo'n 75 kilometer.

Van de vier indicatoren die onder deze SDG vallen is er één op dit moment beschikbaar, de "clean water index". Één indicator gaat over de Noordzee dus is niet toepasbaar voor CN, hiervoor zou een voor Caribisch Nederland aangepaste indicator gemaakt moeten worden. Met betrekking tot de indicatoren "vis voorraad" en "Kwaliteit zwemwater en kustwater" hiervoor zijn geen beschikbare gegevens gevonden.

SDG 15 Leven op het land

SDG 15 betreft de bescherming, het herstel en duurzaam beheer van het leven op het land in al zijn vormen. Bescherming en herstel van ecosystemen en biodiversiteit kunnen de weerbaarheid tegen toenemende bevolkingsdruk, intensivering van landgebruik en klimaatverandering versterken. Gezonde ecosystemen staan aan de basis van een reeks van processen die grote invloed hebben op de brede welvaart, zoals de beschikbaarheid van schoon water en schone lucht, de aanwezigheid van insecten voor bestuiving en de mogelijkheden voor ontspanning, recreatie en educatie. Natuur heeft een intrinsieke waarde in het hier en nu en voor toekomstige generaties. Dit thema kijkt naar de bescherming van natuur en het behoud van biodiversiteit.

Natuur is heel belangrijk in CN; een groot gedeelte van de eilanden is natuurgebied. Hoewel natuurorganisaties sterk vertegenwoordigd zijn op alle eilanden, is geen van de indicatoren die onder deze SDG vallen bij CBS beschikbaar.

Op dit moment is er bij het CBS geen goed overzicht van de beschikbaarheid van gegevens over de natuur in Caribisch Nederland. Dit komt onder andere doordat natuurstatistieken niet zijn opgenomen in het Statistisch Programma Caribisch Nederland. Deze SDG is wel zeer relevant

voor CN, en verschillende beleidsterreinen besteden er ook expliciet aandacht aan denk hierbij aan Bonaire dat zich graag als Blue Destination manifesteert.

SDG 16 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: veiligheid en vrede

SDG 16 streeft naar het bevorderen van een vreedzame en veilige samenleving. Het ervaren van onveiligheid – met daarmee samengaan kwetsbaarheid en onzekerheid – kan een grote impact hebben op het persoonlijke leven. (On)veiligheid heeft daarom, zowel objectief als subjectief, effect op de brede welvaart. Het leger, de politie en justitie hebben de taak om de veiligheid te vergroten en te handhaven, preventief én via het rechtssysteem. Het vertrouwen van burgers in deze instanties kan het gevoel van veiligheid vergroten.

De 15 indicatoren onder dit thema zijn voor CN zeker relevant. Op dit moment publiceren we twee; voor vijf andere zijn waarschijnlijk gegevens beschikbaar, maar deze worden niet door het CBS of een andere instantie gebruikt voor gepubliceerde statistieken. De indicatoren over geregistreerde misdaden en minderjarige verdachten lijken met wat extra inspanning wel geproduceerd te kunnen worden.

SDG 16 Vrede, justitie en sterke publieke diensten: instituten

Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante publieke instellingen zijn essentieel voor het ontwikkelen, maar ook voor het behouden van brede welvaart. De kwaliteit van deze instituten bepaalt mede de samenhang en effectiviteit van beleid. Voor het hebben van een open en democratische samenleving is het ook belangrijk dat de instituten verantwoording afleggen. Het vertrouwen van burgers in de overheid bevordert tenslotte de actieve participatie van burgers in de samenleving.

De indicatoren die onder dit gedeelte van SDG 16 vallen zijn voor CN zeker interessant maar minder van toepassing en moeilijker te operationaliseren. Eén indicator zouden we met extra inspanning kunnen produceren. Voor de overige acht dient aanvullend onderzoek te worden gedaan en/of data verzameld te worden.

SDG 17 Partnerschap om doelstellingen te bereiken

Het zeventiende en laatste SDG betreft de vorming en het behoud van internationale partnerschappen om de andere doelstellingen te bereiken. Internationale samenwerking is nodig om de capaciteit en middelen te versterken om de duurzame ontwikkelingsagenda uit te voeren. Het realiseren van de doelen vereist samenhangend beleid, een coöperatieve omgeving en het aangaan van nieuwe mondiale partnerschappen.

De subdoelen en vier voorgestelde indicatoren voor SDG 17 zijn niet of nauwelijks relevant voor CN: om logische redenen besteden de eilanden niets aan ontwikkelingshulp; niet-ingezetenen mogen niet in CN werken dus overdrachten zijn minimaal; en ten slotte is er bijna geen import vanuit de Least Developed Countries.

SDG's in Aruba, Curaçao en Sint Maarten

Alle drie de eilanden van het koninkrijk hebben zich gecommitteerd aan de SDG's. Per eiland verschilt de wijze waarop er aan het monitoren van de SDG's gewerkt wordt.

Een inventarisatie van de SDG^{plus}-indicatoren van de Monitor Brede Welvaart dient op alle eilanden verder uitgewerkt te worden.

Middels de samenwerking van de statistische bureaus van het koninkrijk in het Dutch Caribbean Statistical System zouden de vergelijkbare SDG^{plus}-indicatoren geproduceerd kunnen worden. Voor een succesvolle implementatie van de MBW is het wel van belang de statistische bureaus van de landen in een vroeg stadium bij dit proces te betrekken.

Conclusies

Slechts een beperkt aantal SDG^{plus}-indicatoren uit hoofdstuk 4 van de MBW&SDG's is beschikbaar voor CN. Een aantal zou met relatief weinig inspanning ontwikkeld kunnen worden maar voor verreweg de meeste indicatoren is aanzienlijk meer werk nodig om deze te kunnen produceren. Hoewel van deze laatste groep een klein aantal niet relevant voor of niet van toepassing is op de relatief kleine eilanden van CN, is een aantal zeker wel relevant.

Samengevat zijn **34** van de in totaal **267 indicatoren** beschikbaar; zo'n **13 procent van alle indicatoren**. Van deze 34 beschikbare indicatoren zijn er acht waarvan de definitie iets afwijkt van de formele.

Iets minder dan 50 van de ontbrekende indicatoren lijken met extra inspanning, bijvoorbeeld door middel van het opvragen van data bij andere organisaties, te ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn "**Investeringen in grond-, weg- en waterbouw**", - wellicht via de jaarverslagen van de Openbare Lichamen (OL) dan wel bij de afdeling Financiën van de OL's beschikbaar - en "**Percentage leerlingen dat streefniveau rekenen heeft behaald in groep 8**", die zou via de scholen dan wel via OCW CG of de onderwijsinspectie waarschijnlijk beschikbaar zijn.

Zo'n tien indicatoren zijn niet relevant voor CN, bijvoorbeeld "**% van kinderen tussen 4 jaar en de leerplichtige leeftijd dat in voorschoolse educatie participeert**" (in CN is de leerplicht in tegenstelling tot in Europees Nederland vanaf 4 jaar) en "**Totale spoorlengte in kilometer gedeeld door het totale landoppervlakte in km²**" (CN kent geen spoorwegen). In plaats van deze indicatoren zou gedacht kunnen worden aan andere die iets zeggen over voorschoolse educatie en vervoer. Voor wat betreft het laatste zouden de verbindingen met de andere eilanden een idee kunnen zijn: het aantal ferrybewegingen tussen Saba en Sint Maarten of het aantal vliegbewegingen tussen Curaçao en Bonaire, bijvoorbeeld.

Voor **176 indicatoren** is geen informatie beschikbaar en ook niet makkelijk beschikbaar te maken. Dit is bijna **65 procent** van de indicatoren. Dat wil niet zeggen dat deze indicatoren nooit geconstrueerd kunnen worden maar wel dat dat veel inspanning zal kosten. Voorbeelden hiervan zijn "**Doden in het verkeer**": er is nog geen doodsoorzakenstatistiek voor CN maar de doodsoorzaken worden wel door een arts vastgesteld en zouden verzameld en geanalyseerd moeten worden. Een ander voorbeeld is "**Tevredenheid reistijd woon-werkverkeer**": dit is een uitkomst van een enquête die niet op CN afgenomen wordt.

Ondanks het relatief kleine aantal indicatoren dat reeds beschikbaar is, zou het belangrijk zijn om deze te gaan monitoren om zo de ontwikkeling van de brede welvaart in CN goed te kunnen volgen. Van de indicatoren die niet gepubliceerd worden zou een selectie gemaakt kunnen worden gebaseerd op relevantie om te kijken welke indicatoren hoge prioriteit hebben voor CN.

Ook dient gekeken te worden naar de niet-beschikbare indicatoren gericht op de aandachtsgebieden van de Commissie, te weten: (1) CO²-reductie, (2) carbon footprint, (3) waste

management op macro-, meso- en microniveau en (4) bewustwording; en voorts het beëindigen van armoede, met als onderliggende aandachtspunten: (1) het bijeenbrengen van data en (2) het onderling afstemmen van indicatoren, regio specifieke indicatoren en ten slotte (gender) equality. Het verzamelen en monitoren van deze indicatoren is echter een keuze/beslissing die door beleidsmakers gemaakt dient te worden. Een aantal hiervan kan met relatief betrekkelijk weinig inspanning geproduceerd worden.